

MEHRIBONLIK UYI TARBIYALANUVCHILARI IJTIMOIYLASHUVINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Majidov Jasur Baxtiyarovich, JDPI-Umumiy
psixologiya kafedrası katta o'qituvchisi
Absalamov Jo'rabek, Pedagogika va
psixologiya yo'nalishi 1-bosqich magistri

Annotatsiya: Ushbu maqolada mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilarining shaxs sifatida kamol topishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari haqida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: shaxs, mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari, ijtimoiylashuv, identifikatsiya.

Mustaqillik yillarida fuqarolarni ijtimoiy himoyalashga alohida e'tibor qaratilib kelinmoqda. Mazkur sohaning davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilishi esa jamiyatda bozor, ishlab chiqarishga asoslangan ijtimoiy munosabatlar qaror topayotgan va ijtimoiy munosabat mazmunida raqobat yetakchi o'rin egallayotgan mavjud sharoitda fuqarolarni moddiy va ma'naviy jihatdan qo'llab-quvvatlash imkoniyatini yaratdi. O'tish davrida moddiy jihatdan kam ta'minlangan aholi qatlamini ijtimoiy jihatdan muhofazalash boshqaruvda demokratik va insonparvarlik tamoyillariga amal qiluvchi davlat oldida turgan muhim vazifalardan biri ekanligiga O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.A.Karimov asarlarida ham alohida urg'u beriladi. Chunonchi, "Aholining muhtoj tabaqalarini ijtimoiy himoyalash sira kechiktirib bo'lmaydigan eng ustuvor vazifa, amaliy harakatlarning eng asosiy qoidasi bo'lib keldi va shunday bo'lib qoladi".

Mamlakatimiz rahbari Sh.Mirziyoyev tomonidan "Inson qadri uchun" tamoyili asosida Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilarini patronat tarbiyasiga berish ularga oila muhitiga yaqin sharoit yaratib berish ishlarini tizimli yo'lga qoyish, ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, bandligini ta'minlash, oily ta'limga qamrab

olishda davlat kvotasidan tashqari qo'shimcha kvota asosida o'qishga qabul qilish borasidagi say-harakatlari ijtimoiy sohaning mazkur yo'nalishda katta o'zgarishlarga asos bo'lmoqda.

Mehribonlik uylarining tarbiyalanuvchilari (ota-onasiz qolgan yoki ular bilan aloqani yo'qotgan yoshlar) jamiyat va davlat tomonidan alohida ijtimoiy muhofazalanishga muhtoj sub'ektlar sanaladilar. Ularning "ma'naviy olamini yuksaltirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash masalasi biz uchun eng dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda". Mavjud sharoitda davlat tomonidan ularni ijtimoiy jihatdan muhofazalash yo'lida keng ko'lamli amaliy harakatlar tashkil etilmoqda. Biroq "Mehribonlik uylari" tarbiyalanuvchilariga ta'lim-tarbiya berish, ularning hayotiy ehtiyojlarini qondirishga davlat tomonidagina g'amxo'rlik qilinishi yetarli emas. Ularning taqdiri uchun jamiyatning har bir a'zosi ma'sul bo'la olishi zarur. Shunday ekan, "Mehribonlik uylari"ning tarbiyalanuvchilarini ijtimoiy hayotga tayyorlashda davlat bilan birga keng jamoatchilikning ishtirokini ta'minlashga erishish zamonaviy pedagogika va psixologiya oldida turgan dolzarb vazifalardan biri sanaladi.

Angliyalik psixolog olim R.Bernis onalik mehriqga tashnalikni tahlil qila turib, shunday deb yozadi: Salbiy (dalilsiz) men konsepsiyasining rivojlanishi va hissiz tajavuzkorlik bolaning ota-onalarga va ota-onalik rolini bajaruvchi kishilarga nisbatan qopolligi natijasidir. Bolada xech kimga qo'shilmaslik odamovilik, tundlik xissi paydo bo'la boshlaydi. Bular esa salbiy men konsepsiyasini keltirib chiqaradi. Tajavuzkorlikni keltirib chiqaradigan yana bir sabab: kelisha olmaslik. qarama-qarshilik anik bir to'xtamga kela olmaslik kabilar. tarbiyalanuvchilarga keyinchalik doimiy salbiy hissiyotlarning shakllanishiga olib keladi - deb ta'kidlagan.

A.Freyd o'z ilmiy izlanishlarida bolaning onasidan ajratib tarbiyalash jarayoni bolaning ruhiy holatini izdan chiqishiga sabab bo'lishini ko'rsatib o'tadi. Oilada o'z onasini eslay oladigan bolalar (kichik guruhlarda) o'z onasini tez-tez qumsab turadi, uzoq vaqtgacha uchrashmaslik esa salbiy hissiyotlarning namoyon bulib borishiga sabab bo'ladi deb ta'kidlagan.

Ajralish masalalari boyicha Yevropaning eng mashxur mutaxassisi G.Figdor o'z qarashlarida ota-onasini yo'qotish bolada "Men" ni identifikatsiya qilish bilan bog'liq buzilishlarni keltirib chiqarishi haqida mulohazalar yuritgan.

Amerikalik olim "Men va jamiyat" konsepsiyasining muallifi E.Erikson o'zining qarashlarida bola rivojlanishi tog'ri chiziqda ketishi eng avvalo dastlabki davrlarda bolaga bo'lgan iliq emotsional munosabatlar, bolaning mehrga bo'lgan ehtiyojlarini qondirilishiga bog'liqligini ta'kidlab o'tadi.

Yuqoridagi fiklardan ko'rinib turibdiki, ota-onasi mehridan bebahra ulg'ayayotgan bolalarning shaxsiyatida ziddiyatlar paydo bo'lib dastlab bu ziddiyat ichki (shaxsiy) keyinchalik esa jamiyatga kirishib ketish bilan bog'liq (ijtimoiy) ni yuzaga keltirib chiqaradi. Aynan mehrning yetarli bo'lmasligi, yoki adovatli dunyo manzarasi bolada shu muhitga moslashish jarayonida bazal tashvishni (asosiy tashvish) keltirib chiqarishi haqida K.Xorni o'zining qarashlarida ifodalab bergan.

Shunday qilib mehribonlik uyida tarbiyalanayotgan bolalarning aksariyatida asosiy ehtiyojlar (K.Xorni bo'yicha) yetarlicha qondirilmaydi, bu esa o'z navbatida shaxs identifikatsiyasida salbiy o'zgarishlarni keltirib chiqadi, bu esa ijtimoiylashuv jarayonida qator to'siqlarda namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.I.Xaydarov.Mehribonlik uyida tarbiyalanuvchilar shaxsining individual va ijtimoiy-psixologik xususiyatlari-nomzodlik dissertatsiyasi.Toshkent-1996
- 2.Z.Nishonova va boshqalar.Rivojlanish psixologiyasi.Pedagogik psixologiya.Toshkent-2018
- 3.Гельмут Фигдор, «Беды развода и пути их преодоления»: Московский психолого-социальный институт; Москва; 2006
- 4.Majidov, J. (2021). ШАХСГА ТИЗИМЛИ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (3). Извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4325>

Majidov, Jasur Baxtiyarovich (2022). SOTSIAL INTELLEKT VA UNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (2), 608-613.

4.Эшонкулова, Х. (2022). ИҚТИДОРЛИЛИК МУАММОСИНИНГ ПСИХОЛОГИК ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. *Журнал Педагогикаси ва психологияси в современном образовании*, 2(7). Извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5762>

5.Majidov, J. (2022). ЎСМИРЛИК ДАВРИГА ХОС СУИЦИДАЛ ХУЛҚНИНГ АЙРИМ САБАБЛАРИ. *Журнал Педагогикаси ва психологияси в современном образовании*, 2(7). Извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5766>

6.Majidov, J. (2021). ЁШЛАРНИНГ ОИЛАВИЙ ҲАЁТ ҲАҚИДАГИ ТАСАВВУРЛАРИ ВА ОИЛАВИЙ ҲАЁТДАН ҚОНИҚИШ УЙЎНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ. *Журнал Педагогикаси ва психологияси в современном образовании*, 1(1).

Жасур, М. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ИЖТИМОЙЛАШУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. *Involta Scientific Journal*, 1(6), 69-77.

7.Мажидов Жасур, & Ҳамдамов Ҳайдарбек. (2022). ШАХСГА СТРУКТУРАВИЙ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Involta Scientific Journal*, 1(7), 138–148. Retrieved from <https://involta.uz/index.php/iv/article/view/255>

8.Munarova, R. N. O. S., & Soibnazarova, M. N. L. (2022). ONTOGENEZNING TURLI DAVRLARIDAGI SHAXS IQTIDORINI NAMOYON BO'LISH JIHATLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(2), 682-688.

9.Соибназарова, М. Н., & Санакулова, З. А. (2016). Некоторые психологические проблемы общения в подростковом возрасте. *Молодой ученый*, (5), 737-739.